

Eugeniusz Pryczkowski

Diaspora kaszubska w Kanadzie

Słowa kluczowe: Kaszubi w Kanadzie, emigracja, język kaszubski, kultura, Ontario, Wilno, Barry's Bay, most przyjaźni, park etnograficzny, skansen.

Wstęp

Kaszuby to region położony na północy Polski, nad Morzem Bałtyckim. Współcześnie obejmuje powiaty: pucki, wejherowski, kartuski, kościerski, chojnicki i bytowski. W nich zamieszkuje około 375 tysięcy Kaszubów, co daje blisko 70 procent całkowitej populacji tej grupy etnicznej¹. Kaszubi zamieszkują też w powiatach lęborskim, słupskim, człuchowskim oraz w Trójmieście. Według badań socjologicznych liczba mieszkańców z rodowodem kaszubskim waha się od 550 do 600 tysięcy². To geograficzne ujęcie niewiele się zmieniło od końca XIX wieku, kiedy to krakowski profesor Stefan Ramułt w swojej *Statystyce ludności kaszubskiej* dosyć precyzyjnie określił tereny zamieszkałe przez Kaszubów³. Tak zarysowany obraz dzisiejszych Kaszub ukazuje nam utrwalony w świadomości Pomorza i Polski region zamieszkały przez słowiański lud z własnym dźwięcznym i skodyfikowanym językiem, o ciekawej i wyrazistej kulturze, a zwłaszcza o wybitnych walorach przyrodniczych.

Nie możemy także zapominać, że kilkanaście tysięcy Kaszubów mieszka w Ameryce Północnej. Zwłaszcza w Kanadzie działają w sposób zorganizowany, przez to coraz więcej osób interesuje się własnym pochodzeniem. Efektem tego są licznie powstające monografie kaszubsko-kanadyjskich rodów⁴. Do podstawowych dzieł, które naświetlają kwestię diaspory kaszubskiej w Kanadzie należy praca ks. Aloisiusa J. Rekowskiego, *The saga of the Kashub people in Poland*, a także Shirley Mask Connolly, *Kashubia to Canada Crossing on the Agda*. W ostatnich latach powstały dwie bardzo ważne publikacje, które przybliżają działalność kulturową Kaszubów oraz

¹ J. Mordawski, *Statystyka Ludności Kaszubskiej. Kaszubi u progu XXI wieku*, Gdańsk 2005.

² J. Mordawski, *Statystyka...*, dz. cyt.; *Kaszubi. Monografia socjologiczna*, red. Marek Latoszek, Rzeszów 1990.

³ S. Ramułt, *Statystyka ludności kaszubskiej*, Kraków 1899.

⁴ Zob. np.: Margaret R. Biernaskie, *The John A. Kulas Coulas Genealogy*, Killaloe 2007; Peter Głofcheskie, *The Kłopotek Głowczewski Family*, Wilno 2006; Margaret R. Biernaskie, B. Dombroskie, *Dombroskie*, Killaloe 2013.

ich etniczną świadomość. Jest to przede wszystkim dzieło Davida M. Shulista o tytule *Discovering Kashubia Europe. The Fatherland of my Kashubian ancestors* oraz młodego badacza Joshuy C. Blanka *Creating Kashubia*. Wszystkie te prace są autorstwa Kaszubów Kanadyjskich, których przodkowie przybyli do tego kraju w połowie XIX wieku⁵.

W artykule podjęto próbę rozpoznania dzisiejszej sytuacji Kaszubów w Kanadzie, ich obecności w życiu społecznym prowincji Ontario, aktywności kulturowej i religijnej, a zwłaszcza rosnącym poczuciu kaszubskiej tożsamości etnicznej.

Ponad 160 lat emigracji

Pierwsi emigranci z Kaszub pojawili się w Renfrew w prowincji Ontario w 1858 roku. Pochodzili głównie z obecnych powiatów chojnickiego, kościerskiego, bytowskiego i kartuskiego. Przez Hamburg, na pokładzie statku o nazwie Agda, dotarli do nowego kraju, w którym szukali dostatniego życia i swobód. Znałe są nam uciążliwe warunki ich podróży, niedole, choroby, głód, niebezpieczeństwa, oszustwa agentów oraz ciężki pionierski los emigrantów na nowej ziemi⁶. Wyjeżdżano grupami sąsiedzkimi, gdyż chciano w nowych, kompletnie nieznanach warunkach, znaleźć oparcie we wzajemnej pomocy. Nawykli do ciężkiej pracy i wysiłku, osiedlili się w dolinie rzeki Madawaski, gdzie z ogromnym trudem urządzali farmy na kamienistej ziemi, pracowali w lesie, byli rybakami. Zakładali parafie i miejscowości takie jak Hagarty (później przemianowane na Wilno na cześć osiadłego z nimi księdza pochodzącego z Wilna litewskiego), a także Barry's Bay i Round Lake Centre. Zamieszkali też w Killaloe, Madawaska, Whitney, Combermere, Brudenell, Renfrew i Pembroke. W kościele Kaszubi modlili się po polsku, choć na co dzień się nim nie posługiwali, znali dobrze niemiecki, w szkole i urzędzie wkrótce porozumiewali się tylko po angielsku, ale w domu mówili zawsze po kaszubsku. Do lat 70-tych XX wieku kaszubski był ich podstawowym językiem komunikacji. Niestety, zmiany cywilizacyjne

⁵ A. J. Rekowski, *The saga of the Kashub people in Poland, Canada, U.S.A*, Ottawa 1995; S. Mask Connolly, *Kashubia to Canada Crossing on the Agda*, Ottawa, 2003 oraz D. M. Shulist, *Discovering Kashubia Europe. The Fatherland of my Kashubian ancestors*, Wilno 2018.

⁶ Podczas obchodów 150-lecia emigracji ks. prał. Ambroży Pick, Kaszuba czwartej generacji emigrantów, powiedział na głównej uroczystości w Wilnie, m.in.: *Dzysô je nama tu wespół dobrze, ale czej 150 lat temù naszi lëdze tu przëszlë, tej rzqd jima dół seczërã i hakã i rzekł: „Terô biôjta i ôbrabiôjta tã zemiã. To bëło tej baro czãżkò. Ale ôni so delë radã. Kò przëszlë tu za chlebem i za wòlnoscã”*. Ciekawe, że podczas tej jubileuszowej mszy także oba czytania, psalm i ewangelia były w języku kaszubskim, co zaskoczyło wszystkich Kaszubów z Polski, zaś Gabriela Jóskowska z Chmielna stwierdziła nawet: *Kò ù nas tak ni ma!*.

wpłynęły na przerwanie naturalnego przekazu językowego. Do tego też czasu docierały sporadyczne informacje o tej emigracji do ojczyzny przodków⁷.

W połowie XX stulecia, gdy wybudowano drogi, dotarli na kanadyjskie Kaszuby pierwsi turyści. Zaczął się nowy rozdział w dziejach tej ziemi. Atrakcyjność otoczenia i bliskość kulturowa sprawiły, że tereny te zaczęli chętnie odwiedzać Polacy, emigranci przybyli do Kanady po II wojnie światowej. Budowali tu swoje letniskowe domki, założyli polski Ośrodek Harcerski. W połowie lat 80-tych ubiegłego wieku powołali do życia Polski Instytut Kaszuby, który stawia sobie za cel utrzymanie polskich tradycji na kanadyjskich Kaszubach i udokumentowanie historii tego regionu. Ze stowarzyszeniem tym współpracowało i współpracuje wiele organizacji na Pomorzu, między innymi Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie i Zespół Pieśni i Tańca „Kaszuby” z Kartuz.

W latach 70-tych ubw. obserwujemy rosnące zainteresowanie Kaszubów z Polski swoimi ziomkami zza wielkiej wody. Duża w tym zasługa Pawła Brzeskiego z Toronto, urodzonego w Mściszewicach, który zapraszał przyjaciół z Kaszub w celu ukazania im losów emigrantów. Jako pierwszy wyjechał w 1975 roku ks. Władysław Szulist. Później wyjeżdżali także księża Franciszek Grucza i Zbigniew Kulwikowski⁸. Były to sporadyczne wyjazdy. Społeczność kaszubska w Kanadzie nie była jeszcze zorganizowana. W latach 90-tych i na przełomie wieków zaczęli tam się pojawiać naukowcy i działacze (Wojciech Etmański, Franciszek Kwidziński z zespołem „Kaszuby” z Kartuz, prof. Józef Borzyszkowski, prof. Edward Breza, prof. Jerzy Samp, prof. Tadeusz Linkner). Warto m.in. zacytować spostrzeżenia prof. T. Linknera odnotowane w „Nordzie”, który zauważył, że u kanadyjskich Kaszubów: *Pozostała postać Smętka, co dowodzi, że istniała ona jeszcze przed Derdowskim. Inna postać to Mora ukazująca się we śnie. Trzecia postać demonologiczna to Straszek. Inne się nie zachowały. Przetrwały natomiast pewne obrzędy, o których można się dowiedzieć z filmu Henryka Bartuła „Kanadyjscy Kaszubi” Według prof. Linknera film ten powinien*

⁷ Jako pierwszy o emigrantach obszernie pisał Józef Kisielewski w pracy z 1938 roku *Ziemia gromadzi prochy* wydanej w Poznaniu. Jedną z pierwszych relacji z pobytu w Kanadzie zamieścił Arkady Fiedler w książce *Kanada pachnąca żywicą*, Warszawa 1955, który w podrozdziale *Wilno w Ontario* na siedmiu stronach zawarł sporo ciekawych refleksji. Ciekawe są też impresje, które ujął Augustyn Necel w swej książce o bardzo wymownym tytule *Z deszczu pod rynną*, Warszawa 1971. Bardzo ważne były też liczne artykuły Pawła Brzeskiego (1914-2008) z Toronto i Bronisława Sochy-Borzęstowskiego autora *Panoramy kaszubsko-pomorskiej* wydanej w Londynie (1975), w którym jest np. artykuł o początkach Polskiego Ośrodka Harcerskiego „Kaszuby” w ontaryjskim Wilnie.

⁸ Jedynie ks. W. Szulist spisywał swoje obserwacje. Owocem jego badań jest cenna praca o tytule *Kaszubi kanadyjscy*, Gdańsk 1992.

być wyemitowany w TVG. Powiedziano w nim m.in., że zmarłym wkładano do trumny książkę do nabożeństwa. To była rzecz nieznana u Kanadyjczyków. Podobnie było u Słowińców, gdzie do trumny wkładano polską książkę⁹. Dzięki tym wyjazdom powstawały kolejne cenne publikacje¹⁰. Duże znaczenie mają też prace Kaszubów z Kanady¹¹.

Również w latach 90-tych ubw. zaczęły się pojawiać pierwsze filmowe materiały w programie „Rodnô Zemla”, który od lipca 1990 r. realizowany był przez gdański ośrodek Telewizji Polskiej¹². W 1996 roku wyemitowano amatorskie zdjęcia z Wilna wykonane przez Zbigniewa Lewnę z Toronto, a pochodzącego z Lipusza. O Kaszubach do kamery opowiadali jego ojciec Stanisław i ks. Władysław Szulist. Relacjonowano także dwukrotne pobyty zespołu „Kaszuby” z Kartuz, rozmawiano też z osobami, które tam przebywały w celach badawczych.

Wszystkie te kontakty i działania miały jednak charakter partykularny. Nie były znane ogółowi społeczeństwa naszego regionu. Sytuacja zaczęła się zmieniać po 1998 roku, gdy Kaszubi z Kanady powołali do życia organizację pozarządową pod nazwą Wilno Heritage Society. Jej głównym inicjatorem był Marcin Shulist, który z synem Davidem stworzyli podstawy stowarzyszenia. Niebawem, po raz pierwszy wyruszyli w kilkunastoosobowej grupie na wycieczkę do ziemi ojców. Zaczęto nawiązywać kontakty z działaczami Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego. Utworzono w centrum

⁹ E. Pryczkowska, *U naszych ziomków za oceanem*, „Norda”, 15 stęcznika 1999 r.

¹⁰ Najwięcej napisał ks. Władysław Szulist. Są to: *Kaszubi kanadyjscy*, Gdańsk 1992; *Varia English and Polish*, Gdańsk 2008; *Kaszubi w Ameryce, szkice i materiały*, Wejherowo 2005. Ponadto do istotnych publikacji należą: Kazimierz Ickiewicz, *Kaszubi w Kanadzie*, Gdańsk 1981, Izabela Jost, *Osadnictwo kaszubskie w Ontario*, Lublin 1983; Jadwiga Kucharska, *Poszukiwania tożsamości kulturowej ludności kaszubskiej w Polsce i Kanadzie*, Łódź 1993, Roman Małańczak, *Kaszuby, Ontario w poszumie borów i odplusku fal*, Toronto 1990; Józef Borzyszkowski, *O Kaszubach w Kanadzie*, Gdańsk-Elbląg 2004, Stanisław Stolarczyk, *Nasza Polska kanadyjska*, Toronto 2008. Nie mniej książek powstało w języku angielskim, z czego najważniejsza to A. Rekowski, *The saga of the Kashub people in Poland, Canada, USA*, Ottawa [1996]. Ponadto warto wymienić np.: J. M. Głofcheskie, *Folk music of Canada's oldest Polish community*, Ottawa 1980; *The proud inheritance*, red. A. Żurakowska, Ontario's Kaszuby, Ottawa 1991; *Kashub/ Polish Heritage Stories of Renfrew County; crosses of Wilno* by D. and M. Shulist, Wilno 2002.

¹¹ Oprócz wcześniej wymienionych prac, zwłaszcza ks. A. Rekoskiego, na uwagę zasługują: Shirley Mask Connolly, *Pioneers in Canada's First Polish Settlement*, Kanada; *Kashub/ Polish Heritage Stories of Renfrew County; Crosses of Wilno; Canadian Kashub Cookbook*, Wilno Heritage Society, Kanada.

¹² Pierwszy odcinek telewizyjnego magazynu kaszubskiego „Rodnô Zemla” wyemitowany był 21 lipca 1990 r. Jego redaktorem została Izabella Trojanowska. Po jej śmierci w 1995 r. redakcję przejęli jej najbliżsi współpracownicy: Artur Jabłoński i Eugeniusz Pryczkowski. W 1998 r. A. Jabłoński został starostą puckim. E. Pryczkowski redagował „Rodną Zemię” aż do jej zdjęcia z anteny w 2010 r. W szczytowym okresie (lata 1999-2005) program co tydzień był oglądany przez 150 tysięcy widzów. Miał bardzo duże znaczenie opiniotwórcze w społeczności kaszubskiej. Zob.: S. Janke, *Swojsko w kadrze*, „Pomerania”, rujan 2000, s. 17. Także: E. Pryczkowski, *Funkcjonowanie i kres telewizyjnego magazynu kaszubskiego „Rodnô Zemla” (1990-2010)*, „Biuletyn Rady Języka Kaszubskiego”, R. 2011, s. 264-273

Wilna Muzeum Dziedzictwa Polsko-Kaszubskiego. Tam też zainaugurowano coroczne obchody Dnia Kaszubskiego. Odbywają się one co roku około 3 maja. Aktualnie stowarzyszenie skupia ponad czterysta członków. Wśród nich są także ludzie młodzi, w pełni świadomi swego kaszubskiego pochodzenia i wartości kultury swoich przodków¹³.

Wielka eskalacja działań związanych z Kaszubami w Kanadzie zaistniała dopiero jednak w XXI wieku. Działania te umożliwiło ogromne ułatwienie w kontaktach przy pomocy narzędzi elektronicznych, a także rosnąca znajomość języka angielskiego wśród Kaszubów z Polski. Absolutnie najważniejszym jednak elementem tej łączności jest umiejętność posługiwania się językiem kaszubskim przez starszą generację Kaszubów Ontaryjskich, głównych organizatorów wypraw do ojczyzny swych przodków. Ten fakt w błyskawiczny sposób pozwala zawiązywać bardzo silne przyjaźnie, jest głównym narzędziem komunikacji, wzbudza ogromne zainteresowanie wszystkich Kaszubów w Polsce, coraz częściej odchodzących już od języka swoich ojców.

W 2007 na Kaszuby przyjechali David Shulist i Edward Chippior (Szczypior), przewodniczący i wiceprzewodniczący Wilno Heritage Society w Kanadzie. Edward był po raz pierwszy w Polsce. Jego świetna znajomość kaszubskiego pomogła nawiązać mnóstwo kontaktów. W tym samym czasie w Kanadzie przebywał Marian Gorlikowski. Zachęcony przez redakcję „Rodny Zemi” realizował tam materiały filmowe. Dzięki temu powstała cała seria reportaży w Telewizji Gdańsk¹⁴.

Most przyjaźni

Niespełna rok później – w maju 2008 - Shulist przybył już z prawie 30-osobową grupą na Kaszuby. Kulminacyjnym dniem była sobota, 17 maja. W Żukowie odbywała się tego dnia V Konferencja Nauczycieli – Regionalistów, podczas której doszło do zawiązania symbolicznego mostu przyjaźni. Na scenie występowali między innymi ówczesny prezes Zrzeszenia Kaszubsko – Pomorskiego Artur Jabłoński, senator RP

¹³ P. Glofcheskie, *President's message*, „News from the Wilno Heritage Society”, T.11, nr 2, Fall/Winters (Jesień/zima) 2012, s. 2.

¹⁴ Emisja pierwszego odcinka nastąpiła 23 maja 2007. Kolejne były w dniach: 11.07.2007, 18.07.2007, 22.08.2007, 8.04.2008. Zobacz: Archiwum TVG, Konspekty programów „Rodnô Zemla”. Konspekty są także w archiwum autora.

Kazimierz Kleina i David Shulist – prezes Wilno Heritage Society¹⁵. Kaszubskojęzyczne wystąpienie Shulista, podczas którego zaapelował on o konieczność mówienia w języku kaszubskim, było najpiękniejszym referatem wygłoszonym tego dnia dopełnionym o wystąpienie Kazimierza Ickiewicza, znawcy losów i życia Kaszubów Kanadyjskich. Wydarzenie to utrwalali liczni fotoreporterzy, kilka kamer telewizyjnych rejestrowało jego przebieg, w tym ekipa z Białegostoku, która realizowała godzinny film o kaszubskiej diasporze w Kanadzie. Fragmenty tego wydarzenia znalazły się też w filmie dokumentalnym E. Pryczkowskiego „Kaszubi w Kanadzie” emitowanym w Telewizji Polskiej¹⁶. Konferencji nieprzypadkowo towarzyszyła wystawa haftu żukowskiego. Goście bardzo się nią zainteresowali. Również dużym zainteresowaniem cieszyła się wystawa fotografii „Kaszuby Kanadyjskie”, na której wyeksponowano zdjęcia Ewy Kownackiej z Władysławowa i Mariana Gorlikowskiego z Banina¹⁷.

Park etnograficzny w Wilnie

Centralnym miejscem życia kulturalnego kanadyjskich Kaszubów jest muzeum etnograficzne zwane też Parkiem Dziedzictwa Kaszubów. Znajduje się w nim kilka historycznych budynków, a w nich liczne eksponaty, m.in. stroje kaszubskie, hafty, przedmioty gospodarstwa domowego, narzędzia rolnicze i kowalskie oraz wyroby ceramiczne. Skansen powstał na ziemi Szczypiorów, do których należały też pierwsze zabytkowe obiekty. Kolejne zostały sprowadzone z okolicznych zagród. W sumie prezentowane są tam trzy budynki mieszkalne utrzymane w stylu pierwszych osadników. Jest też drewniane urządzenie, służące niegdyś do wrywania korzeni podczas karczowania lasu. W 2008 roku została otwarta kolejna chata należąca dawniej

¹⁵ Lider Kaszubów w Kanadzie David Shulist mówił w 2008 roku na konferencji w Żukowie: *Mě mùszimě wiācy gadac pò kaszëbskù. Jô czëjã, że tu przeważnie gòdajã pò pòlskù, jak jô gòdóm pò anielskù, ale jak tu zagùbimë kaszëbsczi jãzëk, tej to ju bądze kùńc cali naszi kùlturë*. Stwierdzenie to zrobiło ogromne wrażenie na nauczycielach z Kaszub, wywołując wielokrotne burzliwe oklaski. Do kamery „Rodny Zemi” Shulist wyjaśniał też: *Jak jô miòł piãc lat, jô le gòdòł pò kaszëbskù. Terò jô ju le zdeblò gòdóm pò kaszëbskù. A szkòda. Mě to pewno zgùbimë. Ale jesz wiākszò szkòda, że tu, na Kaszëbach, tak mało sã gòdò pò kaszëbskù*.

¹⁶ Niezwykle ciekawe były bezpośrednie rozmowy zaaferowanych nauczycieli z gośćmi zza wielkiej wody. Na przykład nauczycielka Halina Młyńska z niedowierzaniem pytała Margaret Biernaskie, autorkę książki *The John A. Kulas Coulas Genealogy: Pani pò pròwdze rozmieje pò kaszëbskù? A wa z chłopem gòdòta doma pò kaszëbskù?* Indagowana ze stoickim spokojem odpowiadała piękną kaszubszczyzną, że zna ten język od swoich przodków.

¹⁷ Wykorzystanie internetu i multimediiów w edukacji szkolnej. V Konferencja Nauczycieli-Regionalistów, Żukowo, 17 maja 2008. Zob. także: *Norbertańska siła Kaszub*, praca zbiorowa pod red. A. Grotha i E. Pryczkowskiego, Banino 2011.

do rodziny Kujak. Zbudowana jest z drewnianych bali. Znajdują się w niej liczne sprzęty używane przez pierwszych osadników, ale także ręcznie wykonane meble z Wilna. Najnowszym obiektem jest w pełni wyposażona kuźnia – dar rodziny Ostrowskich z Wilna. Ciekawym akcentem jest wystawa ukazująca udział Kaszubów w Polskich Siłach Zbrojnych podczas I wojny światowej. Wzdłuż ścieżek parku umieszczone zostały kamienie z wrytymi nazwiskami pierwszych kaszubskich osadników. Na płytach tych przewijają się takie nazwiska jak: Szulist, Biernacki, Kulas, Jakubowski, Szczypior, Etmański, Pastwa, Czapiewski, Głowczewski, Maszk i wiele innych. Merytorycznym opiekunem muzeum jest dziennikarka z Ottawy i Kaszubka Shirley Mask Connolly, natomiast stałą opiekę nad obiektami trzymają członkowie stowarzyszenia¹⁸.

Kashub Day i inne uroczystości w parku etnograficznym

Co roku uroczystości obchodzony jest w święto Matki Boskiej Królowej Polski Dzień Kaszubów, który gromadzi członków stowarzyszenia Wilno Heritage Society oraz sympatyków kaszubskiej kultury, w tym wielu polskich emigrantów powojennych. Kashub Day jest znakomitą okazją do prezentacji aktualnego dorobku kulturowego kanadyjskich Kaszubów. Ma charakter festynu, a więc występują na nim zespoły muzyczne prezentujące muzykę kanadyjską (głównie country) oraz kaszubską. Przez wiele lat każdorazowo występowała na nim Martha Lynton z Pałubickich (zmarła w wieku 82 lat w 2009 roku). Znała niemal sto polskich i kaszubskich piosenek, które śpiewała przygrywając sobie na gitarze. Około dwadzieścia kaszubskich piosenek utrwaliła na płycie CD. W podobnym stylu, przy akompaniamencie skrzypiec, kaszubskie pieśni wykonuje obecnie Ray Chapeskie (Czapiewski). Niestety, jego znajomość kaszubskiego jest już bardzo słaba. Jest jednak współredaktorem cosobotniej audycji nazwanej „Radio Kaszëbë”, nadawanej w lokalnej rozgłośni Radia Renfrew. Audycję tworzy wspólnie z Davidem Shulistem. Przez dwie godziny prezentują oni dorobek kultury kaszubskiej w Kanadzie, a także w Polsce. W audycji obficie wykorzystują współczesną muzykę kaszubską w wykonaniu takich zespołów, jak

¹⁸ Zob. E. Pryczkowski, *Aktualny rozwój kultury kaszubskiej u Kaszubów w Kanadzie*, Biuletyn Rady Języka Kaszubskiego, R. 2013, s. 255-265.

„Prôwda”, „Spiéwné kwiôtci”, „Młodżëzna” oraz ludową zrealizowaną przez Kaszuby z Kartuz i inne grupy folklorystyczne¹⁹.

Zarówno płyty kaszubskie, jak i liczne książki o Kaszubach wydawane w Polsce i Kanadzie są skomasowane w jednym z obiektów skansenowskich. Znajduje się tam spory zbiór publikacji. Ciągłe jest poszerzany. Jest też mnóstwo eksponatów z Kaszub, na przykład wyroby ceramiczne z warsztatu Necla w Chmielnie i zakładu porcelany w Łubianie.

Podczas obchodów 150-lecia kaszubskiego osadnictwa w Kanadzie, w dniach 2 i 3 sierpnia 2008 roku, po raz pierwszy zaprezentowała się grupa taneczna. Stworzyły ją młode osoby, wśród nich tacy propagatorzy kaszubszczyzny, jak Sara Chippior czy Karen Connolly. Grupa wyposażona była w stroje kaszubskie. Dużą w tym zasługą zespołu Kaszuby z Kartuz i jego lidera Franciszka Kwidzińskiego, który był w Kanadzie trzykrotnie i za każdym razem ofiarował po kilka strojów²⁰.

Jubileusz przyniósł sporo trwałych owoców, które obecnie stanowią silne elementy cementujące kontakty między Kaszubami oraz generujące kolejne wydarzenia kulturowe. Najbardziej okazały to Dom Trapera w Szymbarku. Właściciel Centrum Edukacji i Promocji Regionu Daniel Czapiewski także uczestniczył w obchodach. Wówczas rozpoczął starania o sprowadzenie jednej z chat na Kaszuby. Po rocznych staraniach rzecz zakończyła się sukcesem. W sumie sprowadzono aż dwie chaty. Są one szczególnym darem od Kaszubów z Kanady. Są dziś najbardziej wyrazistymi obiektami skansenu w Szymbarku, w którym odzwierciedlona jest historia Polski wyryta w drewnie oraz heroizm Kaszubów walczących w czasie II wojny światowej, z których wielu zesłano na Sybir. Stanowią namacalny dowód ciężkiego tułaczego życia Kaszubów rozproszonych po całym świecie. Ukazują tożsamość mieszkańców tej ziemi sprzed półtora wieku. Pomiędzy nimi jest stała ekspozycja zdjęć upamiętniających zawiązanie mostu przyjaźni w Żukowie i inne działania kulturowe. Obok chat stoi zabytkowy drewniany krzyż z polskiej parafii w Wilnie, urządzenie do wyciągania pni oraz repliki kamieni najstarszych rodów kaszubskich – niemi świadkowie tamtych trudnych czasów. Chaty udostępniono 20 lipca 2009 roku w obecności kilku tysięcy

¹⁹ *Mùszimë wiący spiewac pò kaszëbskù ù se, w Kanadze. Tëgo nama kàsk felëje.* – uważa David Shulist. Są coraz lepiej zaopatrzeni w kaszubskie śpiewniki i mnóstwo innych książek. Niektóre piosenki, jak „Kaszëbscë jezora”, znają na pamięć i chętnie je śpiewają. Niestety, jak się dowiedzieliśmy, audycja została zdjęta z anteny w 2018 roku.

²⁰ Franciszek Kwidziński przez ponad pół wieku pełnił funkcję kierownika folklorystycznego zespołu „Kaszuby” z Kartuz. Z zespołem był dwukrotnie w Kanadzie. Po długiej chorobie F. Kwidziński zmarł 30 czerwca 2019 r. w wieku 84 lat.

gości, w tym ambasadorów, parlamentarzystów oraz licznej delegacji z Kanady. Fragmenty uroczystości na żywo transmitowane były w Telewizji Polskiej²¹.

Działania kulturowe i sportowe

Najbardziej wyróżniającą się dziedziną artystycznej twórczości kaszubskiej w Kanadzie jest haft. W większości kaszubskich domów są haftowane obrusy lub serwety z kaszubskim wzornictwem. Liczne eksponaty są też na stałej ekspozycji w skansenie. Organizowane są kursy hafciarskie, w których licznie uczestniczą panie, głównie z Wilna i Barry's Bay. Do bardziej znanych hafciarek należą Bernice Bloskie, Theresa Prince, Zosia Kosinski, Joyce Lorbetskie. Tworzą one wraz z kilkoma innymi Kaszubski Klub Hafciarski w Wilnie. Ponadto od kilku lat organizowane są kursy w szkołach. Zwycięzcy co roku ogłaszani są na Kashub Day, jako księżniczka i książę Kaszub. Niektóre z haftów wykonane przez dzieci i młodzież trafiły na Kaszuby w Polsce²².

Wystawy haftów wykonanych na Kaszubach w Kanadzie organizowane są też w wielkich miastach. Na przełomie 2012 i 2013 roku część eksponatów prezentowano w Toronto przy okazji wystawy fotografii o Kaszubach kanadyjskich i polskich Mariana Gorlikowskiego z opisami Eugeniusza Pryczkowskiego, która po raz pierwszy prezentowana była w ambasadzie Kanady w Polsce w czerwcu 2012 roku. 3 października 2012 r. otwarto ją uroczystie w senacie RP, a 23 listopada w Królewskim Muzeum w Toronto. Wydarzenia te utrwalono w licznych artykułach prasowych, także w przekazach telewizyjnych. Informacje o kaszubskiej przyjaźni ujęto w publikacji Ambasady Kanady w Warszawie wydanej w wielotysięcznym nakładzie²³.

Wystawa ujmowała także zdjęcia z wizyty premiera Rzeczypospolitej Polskiej Donalda Tuska, 12 maja 2012 roku. Premier zwiedził park dziedzictwa kaszubskiego, w którym zasadził lipowe drzewko. Będzie współczesnym śladem aktywności Kanadyjskich Kaszubów oraz silnym elementem przyjaźni pomiędzy Kaszubami z Polski i Kanady. Wziął też udział w oficjalnym spotkaniu z Kaszubami, od których

²¹ „Rodnô Zemla” z dn 2.08.2009 r., w której zaprezentowano drogę elementów chat z Kanady do Szymbarku. Także: „Rodnô Zemla” z dn 23.08.2009, w którym ukazała się relacja z otwarcia domu z Kanady.

²² *Norbertańska siła Kaszub*, praca zbiorowa pod red. A. Grotha i E. Pryczkowskiego, Banino 2011.

²³ Kanada fakty i informacje, *Publikacja Ambasady Kanady w Warszawie*, marzec 2013. Warto dodać, że przed Ambasadą Kanady w Warszawie stanął pomnik upamiętniający polsko – kanadyjskie braterstwo broni. Stanowią go dwa głazy. Jeden sprowadzono z Barry's Bay, drugi z Ziemi Kaszubskiej. Wykonawcą pomnika była firma „Murkam” z Kawli Dolnych Leona Czerwińskiego.

otrzymał kij hokejowy w czarno – żółtych barwach. Przekazali mu go zawodnicy Griffins Team – hokejowej drużyny kaszubskiej występującej w żółtych koszulkach z czarnym gryfem na piersiach. Spotkanie odbyło się w podziemiach kościoła w Wilnie. Przygotowano nań także wystawę artystycznej twórczości, głównie dzieci i młodzieży. Zaprezentowano przede wszystkim hafty oraz malarstwo. Premier zwiedził także najstarszy cmentarz kaszubski w Wilnie²⁴.

Pierwszoplanową postacią wszelkich działań kaszubskich w Kanadzie jest David Shulist. Jego działania zostały wielokrotnie docenione. Otrzymał m.in. Medal Senatu RP (2008). Jest także laureatem kanadyjskich wyróżnień. Największy jednak splendor spłynął na niego w listopadzie 2012 roku, gdy w sali Ratusza Staromiejskiego w Gdańsku odebrał Medal Stolema²⁵. Ogromne zasługi na tym polu mają także Shirley Mask Connolly (m.in. laureatka Medalu im. B. Chrzanowskiego), Edward Chippior, Martha Lynton i wielu innych.

Ważnym wydarzeniem promującym most przyjaźni były mecze hokejowe rozegrane przez drużynę „Kashubian Griffins z dwiema drużynami z Trójmiasta. Spotkania odbyły się 5 i 6 kwietnia 2014 r. Oba mecze zgromadziły po przeszło dwa tysiące widzów z setkami kaszubskich czarno-żółtych flag, transparentów i szalików. Przybyli Kaszubi z wszystkich stron regionu. Wielu skorzystało z przewozów autokarowych. Kaszubszy hokeiści z Kanady bez większych problemów wysoko pokonali polskie pierwszoligowe drużyny²⁶.

Kashubian Griffins są kilkakrotnymi zwycięzcami międzykulturowego turnieju Kanady. Na co dzień zawodnicy grają w różnych drużynach ligowych kraju. W składzie Kashubian Griffins występują zaledwie raz bądź kilka razy do roku. Czują jednak ogromną dumę z faktu, że mogą na piersi założyć koszulkę z kaszubskim gryfem. Mecze było także okazją do prezentacji kultury regionu. Odśpiewano hymn kaszubski oraz specjalną pieśń „Wiedno Kaszëbë” napisaną specjalnie na cześć tej przyjaźni²⁷.

Kaszuby na obrazach i ikonach oraz w śpiewie „Ludowej Nuty”

²⁴ Film dokumentalny: *Premier RP Donald Tusk u Kaszubów w Kanadzie*, 2012, w zbiorach autora.

²⁵ Zob.: D. M. Shulist, *Discovering Kashubia Europe. The Fatherland of my Kashubian ancestors*, Wilno 2018, ss. 156-157.

²⁶ Jan Dosz, *Hókejowi mòst drëszbë*, „Pomerania”, nr 5, s. 9-10.

²⁷ Zob.: *Wiedno Kaszëbë*, „Najô ùczba” – dod. do „Pomeranii”, nr 11/2013, s. IV.

Żywotność kultury kaszubskiej stanowi także inspirację dla artystów zarówno wywodzących się z tej społeczności, jak i nią zainteresowanych. Liczne obrazy utrwalające dawne farmy i pejzaże Doliny Madawaski namalował All Burandt (22.11.1934-11.05.2016), twórca ludowy z Barry's Bay dobrze mówiący w języku swoich ojców. Również do rodzimej tematyki sięga Shirley Mask Connolly, z wykształcenia malarka, z zamiłowania dziennikarka i dokumentalistka dawnego i współczesnego życia Kaszubów w Kanadzie. Z kolei zafascynowany Kaszubami jest Janusz Charczuk, niegdyś piłkarz I-ligowej Lechii Gdańsk, emigrant od ponad trzydziestu lat, twórca wielu pięknych ikon²⁸. Kaszuby w Polsce są mu dobrze znane. Często przebywał w dzieciństwie u swej babci w okolicach Bytowa. Pamięta stąd także dźwięk kaszubskiego języka. Przed kilkoma laty podjął się napisania ikony Matki Boskiej Kaszubskiej. Udekorowana jest kaszubskimi motywami zdobniczymi, przedstawiającymi stylizowane kaszubskie kwiaty. Artysta pracował nad nią przez wiele miesięcy²⁹. Ikona została poświęcona 14 kwietnia 2007 roku w czasie uroczystej mszy św. w kościele Matki Boskiej Częstochowskiej w Wilnie przez bpa Grzegorza Balcerka z Poznania. W podobnym stylu wykonał kilka krzyży. Jeden z nich znajduje się w kaplicy królewskiej w Gdańsku³⁰.

Na obchodach 150-lecia prawdziwą sensację wzbudził chór polonijny z Hamilton, który zaśpiewał kilka tradycyjnych piosenek kaszubskich oraz nowy utwór o tytule „Mòdlów zwón” rozpoczynający się słowami: *Jidã bë sławic Ce Bòże / W mòdlëtwie do Ce chcã trwac. / Swiõnowskô Matka mòcą Swą mòże / Niebny mòl nama dac. / Tej pòjmë wespół wszëtcë tam / Za rãce dzyrskò schwòcmë sã / Niech bije mòdlów wiòldzi zwón / Z serc naszych prosto w Bòsczi dóm (Idę, by słać Cię Boże / W modłach do Ciebie chcę trwać. / Pani Sianowska potrafi swoją mocą / Miejsce w niebie nam dać./*

²⁸ Janusz Charczuk tak wyjaśnia początki swej fascynacji: *Ten unikalny i niepowtarzalny rejon Kanady jest do złudzenia podobny do rejonu Kaszub w Polsce, ze strumykami i rzeczkami wijącymi się wśród leśnych wzgórz i pagórków, z niebieska tonią czystych i nieskażonych jezior, lasami z wiekowymi sosnami pachnącymi żywicą, złocistymi klonami, lasami pełnymi najrozmaitszych zwierząt.*

²⁹ O swoim kaszubskim dziele Charczuk mówi tak: *Miałem honor i zaszczyt spotkać wielu Kaszubów, potomków pierwszych osadników z połowy XIX wieku, którzy przybyli tu z dalekiego, europejskiego kraju, aby właśnie w tym miejscu Kanady zbudować swój dom. Ci ludzie, ich determinacja, duma, uczciwość i pracowitość, honor, ich niezachwiana wiara i nade wszystko miłość tych ludzi dla Matki Bożej Niepokalanej, były dla mnie inspiracją, żeby napisać tę ikonę – Matkę Boską Kaszubską.*

³⁰ Informacje od Janusza Charczuka, u którego autor przebywał w Toronto w 2008 i 2012 r.

*Więc choćmy razem wszyscy tam / Za ręce dziarsko trzymajmy się / Niech uderza modlitw wielki dzwon / Z serc naszych prosto przed majestat Boga.)*³¹.

Chór składa się głównie z potomków emigrantów z Polski. Generalnie wykonuje piosenki znane w wielu regionach kraju. Jednak powiązania rodzinne kilku chórzystów z Kaszubami z Kanady oraz dawne harcerskie obozy na ziemi w okolicy ontaryjskiego Wilna sprawiły, że „Ludowa nuta” postanowiła skoncentrować się na repertuarze kaszubskim. Grupa liczy około trzydziestu osób. Występuje w strojach kaszubskich. Lider chóru Sławomir Dudalski, absolwent Akademii Muzycznej w Gdańsku, opracował już sporo kolejnych pieśni kaszubskich. W roku 2012 r. chór odwiedził Kaszuby. Wystąpił między innymi na Festiwalu Kaszubskich Filmów w Miszewku. Ten występ okazał się silnym katalizatorem dalszych kaszubskich poczynań grupy. W kwietniu i maju br. występowali w Ottawie, Filadelfii, Doylestown (Amerykańska Częstochowa), Baltimore i kilku innych znanych miejscach. Wszędzie robili wspaniałe wrażenie promując kaszubszczyznę w niespotykanej dotąd formie i wymiarze. Chór wystąpił także na Kashub Day 2013. Ukoronowaniem „kaszubskiego” etapu działań chóru było nagranie płyty kompaktowej „Zeza wiôldzi wòdë... Kaszëbë. Beyond the great water... Kaszëbë”. Ukazała się w 2014 roku. Tego roku zespół promował płytę na Kaszubach w Polsce. Kulminacją były dwa występy, w dniach 19 i 20 lipca, podczas uroczystości odpustowych w sanktuarium Królowej Kaszub w Sianowie przy obecności około 20 tysięcy Kaszubów³².

Chór zaśpiewał wówczas cztery pieśni o Królowej Kaszub w języku kaszubskim oraz jedną po angielsku. Pod koniec mszy poświęcono proporzec chóru, w którego centrum jest wizerunek Pani Sianowskiej z napisem w otoku: „Matka Bòskò Swiόνowskò Kaszëbskò Królewô”. Na rewersie jest flaga kanadyjska oraz wkomponowana w nią flaga polska oraz nazwa chóru. Dzieło to wykonała Inga Mach z Mądrzechowa pod Bytowem, a poświęcił pod koniec uroczystości główny celebrans bp

³¹ Lider zespołu Sławomir Dudalski wyjaśnił, że znalazł ją w internecie. Mówił ponadto: *Ta pieśń bardzo nas urzekła. Śpiewaliśmy ją już wiele razy i na pewno będziemy śpiewać często, bo wszystkim bardzo się podoba.* Jest to pieśń napisana ok. 2005 r. Zob: *Dlô Was Panie. Kòscelny spiëwnik*, przërëchtowôł E. Pryczkowski, Gdańsk 2006.

³² E. Pryczkowski, *Swiόνowskò nasza Matinkò. Dzieje parafii i saktuarium oraz cuda Królowej Kaszub*, Banino 2016, ss. 358-366.

Ryszard Kasyna. Proporzec towarzyszy chórowi podczas ważniejszych występów w Kanadzie lub USA wzbudzając spore zainteresowanie odbiorców polonijnej pieśni³³.

Kult Królowej Kaszub

Matka Boska Sianowska ukoronowana na Królową Kaszub w 1966 roku jest centralnym przedmiotem kultu maryjnego na Kaszubach. Otrzymuje ona także cześć wśród Kaszubów za oceanem, szczególnie w Kanadzie. W 1968 r. ukazał się w Barry's Bay powielany folder literacki, w którym opublikowano m.in. wiersz ks. Franciszka Gruczy „Piesniô do Swiõnowsczi Panienci”³⁴. Druk ten miał związek z koronacją figury w 1966 r.

Na uroczystej mszy z okazji 150-tej rocznicy pierwszego osadnictwa Kaszubów w Kanadzie, która odbyła się 3 sierpnia 2008 r. procesyjnie wniesiono replikę madonny sianowskiej wykonanej w Kanadzie w 2004 r. na ołtarz główny kościoła pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Wilnie. Pod koniec uroczystości ogłoszono prelekcję o Królowej Kaszub oraz rozdano kilkadziesiąt ulotek z jej wizerunkiem³⁵.

Po tych obchodach zrodziła się nowa inicjatywa, która została zrealizowana w 2016 roku. Podczas odpustu kaszubskiego w dniu 19 lipca 2015 r. biskup diecezjalny pelpliński Ryszard Kasyna poświęcił replikę figury sianowskiej wyrzeźbioną przez artystę Czesława Birra z Mściszewic³⁶. Niebawem, 2 września ukazał się w Barry's Bay obszerny artykuł opisujący wydarzenia w Sianowie oraz dalsze plany związane z uroczystościami instalacji daru Kaszubów³⁷.

Finalnym aktem była obecność 18-osobowej grupy Kaszubów w Kanadzie. Organizatorem wyjazdu był Oddział Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego w Baninie. Pobyt rozpoczął się 30 kwietnia 2016 r. Wprowadzenie i przekazanie repliki Matki

³³ (jd), *Przyjeżdża kaszubski chór z Kanady*, „Gazeta Kartuska”, 15 lipca 2014. Także: *Międzynarodowa chwala Królowej Kaszub*, <http://www.gazetakaszubska.pl/55470/miedzynarodowa-chwala-krolowej-kaszub>.

³⁴ (wk), *Kaszëbskô*, „Pomerania” 1968, nr 5, s. 58. Także: J. Drzeżdżon, *Piętno Smętka*, Gdańsk 1973, s. 86.

³⁵ Zob.: A. Jabłoński, *Wiedno Kaszëbë*, „Pomerania”, nr 10, 2008, ss. 7-9; *50 lat z Pomeraniiq*, red. E. Szczesiak, Gdańsk 2013; ss. 421-423; S. Czalej, *Filary ziemi. Reportaże z Pomorza 2004-2010*, Gdynia 2010, ss. 49-52.

³⁶ <http://expresskaszubski.pl/kultura/2015/07/replika-figury-matki-boskiej-sianowskiej-dla-kaszubow-w-kanadzie>

³⁷ J. Kashub (D. Shulist), *From Europe to Canada's Kaszebe*, „The Valley Gazette”, September 2' 2015. Przytoczony cytat w oryginale brzmi następująco: *This very special gift is from all the parishioners from the Parish of the Nativity of Mary in Sianowo, where the original Icon is on display high above their altar in their Church. This very special Kashubian Icon will connect the two parishes together and will strengthen our strong bridge of friendship between our ancestors' homeland and Canada's Kashubian communities.*

Boskiej Sianowskiej nastąpiło 8 maja w obecności licznych Kaszubów Kanadyjskich z Wilna, Barry's Bay i okolic oraz chóru „Ludowa nuta” z Hamilton. Uroczystość ta wpisała się w obchody złotego jubileuszu koronacji Matki Boskiej Sianowskiej na Królową Kaszub³⁸.

Anglojęzyczne nowiny z kaszubskiego Wilna w Kanadzie

Wilno Heritage Society od 2003 r. wydaje swój periodyk. Jego twórczynią oraz redaktorką jest Shirley Mask-Connolly. Jest to Kaszubka urodzona w Hagarty nieopodal Killaloe w rodzinie Ludwika i Rity (z Lipińskich) Maszków. Jej rodzice doskonale mówili w języku kaszubskim. Ona sama nie zdołała nauczyć się już tego języka. Jej mężem jest Tom Connolly - potomek irlandzkich imigrantów. Wraz z dorosłymi dziećmi mieszka w Ottawie.

Periodyk od początku nosi tytuł „News from the Wilno Heritage Society” (Informacje z Wilno Heritage Society). W podtytule jest niejako dokończenie tytułu o brzmieniu: „celebrating Canada's Polish-Kashub Cultural Heritage”, co możemy tu tłumaczyć w następujący sposób: „podkreślające polsko-kaszubskie dziedzictwo kulturalne Kanady”. W pierwszych latach funkcjonowania pisma umieszczano także nadtytuł „If You don't know, you Wilno”, co dosłownie znaczy: „Jeśli nie znasz, ty Wilno”. Jest to jednak gra słów. Otóż nazwa Wilno jest fonetycznie zbliżona do lokalnej wymowy „will know”. Zdanie to, w którym zawarta jest nazwa głównego miasteczka Kaszubów i siedziba organizacji WHS, otrzymuje zatem znaczenie: „Jeśli nie wiesz, dowiesz się”.

Periodyk w całości redagowany jest w języku angielskim. Sporadycznie pojawiają się w nim słowa kaszubskie w celu podkreślenia tożsamości mieszkańców Kanadyjskich Kaszub, a zwłaszcza wskazania oryginalnego nazewnictwa wielu przedmiotów kultury materialnej, której dotyczy sporo artykułów. Stałą rubryką, skrupulatnie prowadzoną do dziś, jest „In Memoriam”, czyli adnotacje o zmarłych mieszkańcach kanadyjskich Kaszub. Ta pozycja zajmuje zazwyczaj 2-3 strony każdego numeru. Niekiedy są też osobne artykuły o bardziej znanych i zasłużonych postaciach³⁹.

Znaczącą część pisma zajmują artykuły historyczne. Dotyczą zarówno przeszłości kaszubskich osad w Kanadzie, jak i ludzi je zamieszkujących. Niemal w każdym tego

³⁸ D. M. Shulist, *Discovering Kashubia Europe. The Fatherland of my Kashubian ancestors*, Wilno 2018, ss. 144-150.

³⁹ Autor regularnie otrzymuje wszystkie numery pisma od Shirley Mask Connolly.

rodzaju artykuły głęboko prezentowane są ich korzenie związane z Kaszubami w Polsce. Odkrywanie rodowej historii stało się pasją wielu mieszkańców Kraju Klonowego Liścia. Świadectwem tego są kamienie upamiętniające te rody usytuowane w centrum skansenu kaszubskiego w Wilnie. Na niemal każdej większej uroczystości dochodzi do otwarcia nowego kamienia upamiętniającego pierwszych osadników przybyłych zazwyczaj w drugiej połowie XIX wieku. Są więc kamienie rodzin (czasami po kilka) Czapiewskich, Biernackich, Jakubowskich, Ostrowskich, Szulistów, Szczypiorów, Maszków, Lorbieckich, Peplińskich, Kaszubowskich, Pałubickich, Kuczkowskich, Burchatów, Jantów, Rekowskich, Kreftów, Boruckich, Buraczewskich, Zblewskich, Stopów, Cybulskich, Błanków, Dziemińskich, Kulasów, Piechowskich, Trzebińskich, Miszewskich i wielu innych⁴⁰. Na koniec 2016 roku jest ich razem 64. Na kamieniach wyryte jest nazwisko rodowe (przeważnie w dwóch pisowniach - polskiej i angielskiej), imiona pionierów i daty ich narodzin i zgonów, a także miejscowość pochodzenia. W dniu 7 maja 2016 r., podczas Kashub Day, odsłonięto kamienie Jaraszkiewiczów, kolejnej rodziny Czapiewskich, Murachów i Buszów⁴¹.

Kontaktom między Kaszubami z Polski i Kaszubami z Kanady pismo poświęca sporo swoich łamów. Wszelkie podróże do ojczyzny przodków zarówno pojedynczych osób, jak i całych grup są szeroko relacjonowane. I odwrotnie. W piśmie są obszerne relacje wyjazdów zorganizowanych grup Kaszubów do Kanady w roku 2008, 2012, a także w 2016⁴². Oprócz tematów historycznych oraz bieżących informacji w każdym numerze jest słowo prezesa WHS. Przedtem pisał je David Shulist, zaś od 2011 Peter Głofcheskie (Główczewski) - aktualny prezes WHS.

Periodyk - jak podaje jego redaktor - jest nie tylko źródłem wiadomości o Kaszubach, ale wielokrotnie wzbudza chęć wstąpienia w szeregi organizacji. Wielu mieszka daleko poza miejscem urodzenia. Dla nich jest często jedyny kontakt z swą maleńką ojczyzną - Kaszubami Ontaryjskimi. Nieraz po latach - dzięki pismu - wracają do korzeni za sprawą coraz częstszych pobytów, zwłaszcza w miesiącach letnich.

⁴⁰ Zob.: np.: S. Mask Connolly, *Seven new family homestead stones installed at Wilno Heritage Park in 2007*, „News from the Wilno Heritage Society”, T.6, nr 2, Fall/Winters (Jesień/zima) 2007, s. 9-12; S. Mask Connolly, *Nine new family homestead stones installed at Wilno Heritage Park in 2008*, T. 7, nr 2, Fall/Winters (Jesień/zima) 2007, s. 22-24.

⁴¹ S. Mask Connolly, *Unveiling of four new homestead stones in 2016 - 64 in total*, „News from the Wilno Heritage Society”, T.15, nr 2, Fall/Winters (Jesień/zima) 2016, s. 10-12.

⁴² Zob.: S. Mask Connolly, *Kashubs Celebrate 150 years in Canada, Wilno, August 2, 2008*, „News from the Wilno Heritage Society”, T.7, nr 2, Fall/Winters (Jesień/zima) 2008, s. 3-10; S. Mask Connolly, *Polish Prime Minister visits museum*, May 13, 2012, „News from the Wilno Heritage Society”, T.11, nr 2, Fall/Winters (Jesień/zima) 2012, s. 3-7.

Działalność uzewnętrzniona w piśmie generuje większe zaangażowanie wolontariuszy, przynosi darowizny pieniężne, artefakty i inne materiały przekazywane do muzeum.

Pismo ożywia też działania związane z kontaktami Kaszubów z Europy i Ameryki. W ostatnich latach regularnie od kilku do kilkunastu osób z Kanady przyjeżdża na Kaszuby. Poznają oni ojczyznę swych przodków. Również organizowane – choć rzadziej – są wyjazdy za wielką wodę. Rodzą się nowe pomysły. Przygotowywany jest przyjazd do Gdańska żeńskiej drużyny hokejowej. Miał się spełnić w maju 2020 r. Niestety, z powodu pandemii został odwołany. Z kolei na Kaszubach powstają idee wsparcia skansenu w Wilnie. Współpraca ta rozwija się także pomiędzy uczniami, zwłaszcza gminy Lipusz (powiat kościerski) i partnerskiej gminy Barry's Bay. Dopóki wciąż ważnym elementem tej więzi jest język kaszubski, dopóty współpraca ta będzie bardzo żywa i rodzinna.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum TVG, Telewizyjny magazyn kaszubski „Rodnô Zemla”

RZ z dn. 23.05.2007.

RZ z dn. 11.07.2007.

RZ z dn. 18.07.2007.

RZ z dn. 22.08.2007.

RZ z dn. 8.04.2008.

RZ z dn. 2.08.2009.

RZ z dn. 23.08.2009.

Archiwum autora

Film dokumentalny: *Premier RP Donald Tusk u Kaszubów w Kanadzie*, 2012.

Publikacja Ambasady Kanady w Warszawie, marzec 2013.

Międzynarodowa chwala Królowej Kaszub, <http://www.gazetakaszubska.pl/55470/miedzynarodowa-chwala-krolowej-kaszub>.

<http://expresskaszubski.pl/kultura/2015/07/replika-figury-matki-boskiej-sianowskiej-dla-kaszubow-w-kanadzie>

Literatura

50 lat z Pomeranii, red. E. Szczesiak, Gdańsk 2013.

Biernaskie Margaret R., Dombroskie B., *Dombroskie*, Killaloe 2013.

Biernaskie Margaret R., *The John A. Kulas Coulas Genealogy*, Killaloe 2007.

Borzyszkowski J., *O Kaszubach w Kanadzie*, Gdańsk-Elbląg 2004.

Czalej S., *Filary ziemi. Reportaże z Pomorza 2004-2010*, Gdynia 2010.

Dlô Was Panie. Kòscelny spiéwnik, przërëchtowôł E. Pryczkowski, Gdańsk 2006.

Dosz J., *Hókejowi mòst drëszbë*, „Pomerania”, nr 5.

Drzeżdżon J., *Piętno Smętka*, Gdańsk 1973.

Fiedler A., *Kanada pachnąca żywicą*, Warszawa 1955.

Glofcheskie J. M., *Folk music of Canada's oldest Polish community*, Ottawa 1980.

Glofcheskie Peter, *The Kłopotek Glowczewski Family*, Wilno 2006.

Glofcheskie P., *President's message*, „News from the Wilno Heritage Society”, T.11, nr 2, Fall/Winters (Jesień/zima) 2012.

Ickiewicz K., *Kaszubi w Kanadzie*, Gdańsk 1981.

Jabłoński A., *Wiedno Kaszëbë*, „Pomerania”, nr 10, 2008.

Janke S., *Swojsko w kadrze*, „Pomerania”, rujan 2000.

Jost I., *Osadnictwo kaszubskie w Ontario*, Lublin 1983.

(jd), *Przyjeżdża kaszubski chór z Kanady*, „Gazeta Kartuska”, 15 lipca 2014.

Kashub J., *From Europe to Canada's Kaszebe*, „The Valley Gazette, September 2' 2015.

Kashub/ Polish Heritage Stories of Renfrew County; crosses of Wilno by D. and M. Shulist, Wilno 2002.

Kaszubi. Monografia socjologiczna, red. Marek Latoszek, Rzeszów 1990.

Kisielewski J., *Ziemia gromadzi prochy*, Poznań 1938.

Kucharska J., *Poszukiwania tożsamości kulturowej ludności kaszubskiej w Polsce i Kanadzie*, Łódź 1993.

Małańczak R., *Kaszuby, Ontario w poszumie borów i odplusku fal*, Toronto 1990.

Mask Connolly S., *Kashubia to Canada Crossing on the Agda*, Ottawa, 2003.

Mask Connolly S., *Kashubs Celebrate 150 years in Canada, Wilno, August 2, 2008*, „News from the Wilno Heritage Society”, T.7, nr 2, Fall/Winters (Jesień/zima) 2008.

Maks Connolly S., *Nine new family homestead stones installed at Wilno Heritage Park in 2008*, T. 7, nr 2, Fall/Winters (Jesień/zima) 2007.

Mask Connolly S., *Pioneers in Canada's First Polish Settlement, Kanada; Kashub/ Polish Heritage Stories of Renfrew County; Crosses of Wilno; Canadian Kashub Cookbook*, Wilno Heritage Society, Kanada.

Mask Connolly S., *Polish Prime Minister visits museum*, May 13, 2012, „News from the Wilno Heritage Society”, T.11, nr 2, Fall/Winters (Jesień/zima) 2012.

Mask Connolly S., *Seven new family homestead stones installed at Wilno Heritage Park in 2007*, „News from the Wilno Heritage Society”, T.6, nr 2, Fall/Winters (Jesień/zima) 2007.

Mask Connolly S., *Unveiling of four new homestead stones in 2016 - 64 in total*, „News from the Wilno Heritage Society”, T.15, nr 2, Fall/Winters (Jesień/zima) 2016.

Mordawski J., *Statystyka Ludności Kaszubskiej. Kaszubi u progu XXI wieku*, Gdańsk 2005.

Necel A., *Z deszczu pod rynnę*, Warszawa 1971.

Norbertańska siła Kaszub, praca zbiorowa pod red. A. Grotha i E. Pryczkowskiego, Banino 2011.

Pryczkowski E., *Aktualny rozwój kultury kaszubskiej u Kaszubów w Kanadzie*, Biuletyn Rady Języka Kaszubskiego, R. 2013.

Pryczkowski E., *Funkcjonowanie i kres telewizyjnego magazynu kaszubskiego „Rodnô Zemla” (1990-2010)*, „Biuletyn Rady Języka Kaszubskiego”, R. 2011.

Pryczkowski E., *Swiõnowskô nasza Matinkô. Dzieje parafii i saktuarium oraz cuda Królowej Kaszub*, Banino 2016.

Ramułt S., *Statystyka ludności kaszubskiej*, 1899.

Rekowski A. J., *The saga of the Kashub people in Poland, Canada, U.S.A*, Ottawa 1995.

Shulist D. M., *Discovering Kashubia Europe. The Fatherland of my Kashubian ancestors*, Wilno 2018.

Socha-Borzystowski B., *Panorama kaszubsko-pomorska*, Londyn, 1975.

Stolarczyk S., *Nasza Polska kanadyjska*, Toronto 2008.

Szulist W., *Kaszubi kanadyjscy*, Gdańsk 1992.

Szulist W., *Kaszubi w Ameryce, szkice i materiały*, Wejherowo 2005.

Szulist W., *Varia English and Polish*, Gdańsk 2008.

The proud inheritance, red. A. Żurakowska, Ontario's Kaszuby, Ottawa 1991.

Wiedno Kaszëbë, „Najô uczba” – dod. do „Pomeranii”, nr 11/2013, s. IV.

(wk), *Kaszëbskô*, „Pomerania” 1968, nr 5.

Wykorzystanie internetu i multimediiów w edukacji szkolnej. V Konferencja Nauczycieli-Regionalistów, Żukowo, 17 maja 2008.

Abstrakt

Artykuł poświęcony jest kaszubskiej diaspory w Kanadzie. Pierwsi emigranci wyjechali tam w 1858 r. Pragnęli zdobyć upragnioną wolność oraz godniejsze warunki życia. Osiedli w enklawie, która później otrzymała oficjalną nazwę Kaszuby. Teren ten położony jest ok. czterysta kilometrów na północny zachód od Toronto. Do dziś żyje tam ok. 5 tysięcy Kaszubów. Co najmniej dwa razy tyle mieszka w wielkich miastach Kanady. Coraz więcej z nich ma świadomość swojego kaszubskiego pochodzenia. Jest prawdziwym fenomenem, że do dziś zachowali oni język i kulturę kaszubską. Dzięki temu w XXI wieku doszło do pięknego ożywienia kontaktów między Kaszubami z Polski i Kanady. Związano

symboliczny most przyjaźni. Co roku przybywają grupy Kaszubów zza wielkiej wody. Od czasu do czasu wyjeżdżają tam Kaszubi w Polski. Istnieje intensywna wymiana kulturowa i pogłębianie znajomości języka kaszubskiego.